

**OLIV TA'LIMDA RUS TILI XORIJIY TIL SIFATIDA O'QITISH
TAJRIBASIDAN**

Nuridinov Z.Sh. O'qituvchi,

Farg'ona davlat universiteti

Gizdulin E.F. O'qituvchi,

Annotatsiya: Maqolada oliy o'quv yurtlarida rus tilini chet tili (RKI) sifatida o'qitishda qo'llaniladigan uslub va strategiyalarni ko'rib chiqish va tahlil qilish. Mualliflar o'zlarining o'qitish tajribasini hisobga oladilar va chet ellik talabalarni samarali o'qitishga imkon beradigan uslubiy yondashuvlar haqida umumiy ma'lumot beradilar. Maqolada ta'lim dasturlarini zamonaviy talabalar ehtiyojlariga moslashtirish muhimligi ta'kidlangan va universitetda RKIning muvaffaqiyatli o'qitish uchun amaliy vositalar va tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: o'qitish, rus tili chet tili sifatida (RKI), universitet, o'qitish usullari, o'qitish tajribasi, moslashish, ta'lim dasturlari, chet ellik talabalar, oliy ta'lim.

Hozirgi bosqichda rus tilini chet tili sifatida o'qitish an'anaviy o'qitish usullari bilan bir qatorda RKIning klassik nazariy va amaliy tamoyillarini ta'kidlash uchun mo'ljallangan juda ko'p turli xil zamonaviy texnikalarga asoslanadi. Yangi usullar - bu talabalar tomonidan chet tilini idrok etishni kuchaytirishga va bir martalik "qutqaruv" harakati xarakterini olishga qaratilgan muayyan shakllar, shu bilan birga talabalarga taqdim etilgan materialning ketma-ketligi va uning mazmuni o'zgarishsiz qoladi.

O'quv qurollarining keng tanlovi o'qituvchi tomonidan qo'yilgan maqsadlarga erishish uchun barcha sharoitlarni yaratadi. Deyarli barcha darsliklar va matnlar to'plamlarida tilni o'rganishda zarur bo'lgan elementlar - o'qish, gapirish, yozish va tinglash mavjud.

Agar talaba sinfda olgan grammatika bo'yicha bilimlarini aniqlay oladigan til muhitida bo'lsa, xususan, rus tiliga tegishli bo'lsa - Rossiya, Belarusiya va boshqalarda ustuvorliklarning bunday taqsimlanishi oqlanadi. Shunday qilib, "ko'cha" barcha xatolarni jilolaydi va tilni passiv bilish muqarrar ravishda nutqda faol malakaga aylanadi.

Shuni e'tirof etish kerakki, rus tilini chet tili sifatida Rossiyada, sobiq Sovet Ittifoqi respublikalari hududida va xorijiy mamlakatlarda o'rganish uchta o'ziga xos fan bo'lib, ular o'rganishga mutlaqo boshqacha yondashuvlarni talab qiladi.

Agar Rossiya hududida til muhiti tabiiy bo'lsa va talaba asosiy til ko'nikmalariga ega bo'lsa, unda organik ravishda mavjud bo'lishi mumkin bo'lsa, u holda bir qator sobiq Ittifoq respublikalari hududida yaqin vaqtgacha mavjud bo'lgan rus tili, bugungi kunda faqat sinfda mavjud.

Shu munosabat bilan, sinfda nolingvistik universitetning o'qituvchisi talabaga tilni hech bo'lmaganda kommunikativ darajada o'zlashtirishga yordam beradigan asosiy muammolarni hal qilishi kerak. Muloqot o'quvchilar til o'rganishda yaqinlashishga harakat qiladigan asosiy maqsadga aylanadi. Ba'zi hollarda talaba va o'qituvchi tomonidan qo'yilgan maqsadlar diametral ravishda qarama-qarshidir. Talaba tilda gapirishni va suhbatdoshni tushunishni xohlaydi. Ishga qabul qilish bilan bog'liq sharoitlarda erkin va ishonchli bo'lish, o'qituvchi grammatikani o'rganishning barcha bosqichlarini izchil davom ettirib, talabaning nazariy bilimlarini mukammallikka etkazishga harakat qiladi. O'qituvchi ustuvor bo'lgan sharoitlarda tilni bilish nazariy darajada qolmoqda, talabaning o'zlashtirilgan nutq qobiliyatlari rivojlanmaydi va kerak bo'lganda ular amalda foydasiz bo'lib chiqadi. O'qitish tajribasi shuni ko'rsatadiki, talaba hatto test topshiriqlarini bajarishi, qavslarni ochishi va so'zlarni to'g'ri shaklga qo'yishi mumkin, ammo eng muhim vazifa - kommunikativ - tushunarsiz bo'lib qoladi.

Hozirgi bosqichda talabaning asosiy ehtiyoji eng qisqa vaqt ichida muloqot ko'nikmalarini egallashdir. Bunday holda, nutq o'rganishning asosiy va ustuvor elementiga aylanishi kerak. Biroq, nutq qobiliyatlari til muhitiga sho'ng'ish orqali rivojlanadi. Yana takror aytamizki, rus tili muloqot tili bo'lgan mamlakatlarda tilga botish sinfdan tashqarida ham sodir bo'ladi. Binobarin, passiv lug'atni tarjima qilish jarayoni tezroq sodir bo'ladi va faol lug'at va shuning uchun nutq qobiliyatlari tezroq rivojlanadi. Mamlakatlarda vaziyat boshqacha. bu yerda rus tili chet tiliga aylangan, turizm va mehnat bozori hali ham rus tiliga muhtoj.

Biz sinfda ham, individual darslarda ham til o'rganish strategiyasini o'zgartirish kerak deb hisoblaymiz. Materialni kiritish va uni faol egalik shakliga aylantirishni tezlashtirishning eng samarali usuli barcha komponentlarning og'zaki shaklga maksimal tarjimasi bo'lishi mumkin. Ya'ni, o'qituvchi keyslar ustida ishlayotgan bo'lsa, bularning barchasini amalda bajarsa, samaraliroq bo'lardi. Ya'ni, bir vaqtning o'zida tarjima qilish

jarayonida talaba ma'lum miqdordagi xatolarni - o'ziniki va hozir bo'lganlarni boshidan kechirib, to'g'ri variantni eslab qoladi va kelajakda undan faol foydalana boshlaydi. Yozish va o'qish uchun mo'ljallangan eng oddiy mashqlar, matnlar darhol sinxron tarjimaga (talabalarning bilim darajasiga qarab - rus tilidan ona tiliga, keyin ona tilidan rus tiliga va bir muncha vaqt o'tgach faqat ona tilidan rus tiliga) tarjima qilinishi mumkin.

Ish vaqtining taqsimlanishini qanday ko'ramiz? Odatda, talabalar universitetimizga o'qish va yozish ko'nikmalari va o'qituvchining og'zaki tilini yomon tushunish bilan keladi. Ko'pincha ular o'zlarini asosiy darajada ifoda etishlari mumkin. Birinchi semestr dasturi Yevropa tillari portfeliga muvofiq A2 darajasini ko'zda tutadi. Bu yerda qoqilgan to'siq hollar tizimi, to'g'rirog'i, ayrim qarama-qarshiliklarni, masalan, Accusative va Prepositional holatlarni ajrata olmaslikdir.

Biz o'qitish jarayonida foydalanadigan bir nechta tadbirlarni taklif etamiz:

1. Matnni o'qish. Ushbu matnning ona tilingizga og'zaki tarjimasi. Ona tilidan rus tiliga tarjima. Matnga savollar berish. Agar kerak bo'lsa, ularni o'quvchilarning ona tiliga tarjima qiling, agar o'quvchilar rus tilida javob tuza olmasa yoki javobni eslay olmasa, o'quvchilardan biri o'z ona tilida javob beradi va biz suhbatdoshga rus tilida javob berishga yordam beramiz. . Keyin undan butun tuzilmani takrorlashni so'raymiz.

2. Grammatik materialni tushuntirish (grammatikani diagramma yoki taqdimotda taqdim etish mumkin).

- Muayyan holat uchun ikki yoki uchta mashq bajaring.
- Keys shakllariga urg'u berilgan holda ushbu mashqlarni sinxron tarjima qilish.
- Ishning oxiriga e'tibor bering.
- Barcha materiallarning tarjimasini nazorat qilish.

3. Dialoglar.

O'qituvchi rus tilidagi matnni o'qiydi va o'quvchilar bilan birgalikda o'z ona tiliga tarjima qiladi, o'quvchilarni notanish so'z va konstruksiyalar bilan tanishtiradi, ular oldinga siljiydi. Agar talabalarning aksariyati hech bo'lmaganda cheklangan lug'atga ega bo'lsa, siz to'g'ridan-to'g'ri rus tiliga sinxron tarjimadan boshlashingiz mumkin, uning davomida yangi lug'at izchil ravishda kiritiladi va mustahkamlanadi va so'z boyligi boyitiladi.

Muloqot boshida kuchli talaba bilan o'ynaladi. Mumkin variant - ikkita kuchli talaba

uni o'zaro o'ynashi. Keyin javob beruvchi sifatida tilni yaxshi bilmaydigan talaba tanlanadi. mulohazalar yoki savollarga javob berishga majbur bo'lgan. Agar talaba topshiriqni bajara olmasa, qolganlari ular uni ona tilidagi izoh bilan taklif qiladilar yoki o'qituvchi gapirishi kerak bo'lgan tayyor konstruktsiyani taklif qiladi va keyin sinxronlashtirilgan rejimda almashtirish mashqlarini bajarishni davom ettiradi.

O'qishning ikkinchi semestrda bu elementlarning barchasi saqlanib qoladi. Ikkinchi semestr fe'llarni o'rganishga bag'ishlangan. Binobarin, barcha mashqlar nutqda fe'llarning qo'llanilishi bilan bog'liq.

Qanaqasiga bir xil bir vaqtning o'zida talabaning so'z boyligini boyitadi? Biz xilma-xillikni taklif qilamizhaqiqiy material(siyosat, tarix, sport, madaniyat, pazandalik va boshqalar). Va shu bilan birga, bu videolar kerakkiyishtiabitan tizimli). Shuning uchun biz ma'lum bir oziqlantirish algoritmini ishlab chiqishni taklif qilamizsaqlanishi kerak bo'lgan audio materialta'limning barcha darajalarida. O'z ichiga olgan portfelni baham ko'rmoqchimizquyidagi mavzularda o'ttiz ikkinchi video:

- 1. Ob-havo ma'lumoti.** So'zli boshlang'ich iboralar - shamol, shimol, janub, yomg'ir, quyosh, harorat, issiq, sovuq)
- 2. Sport.** Sport turiga qarab, asosiy lug'at - tezlik, nuqta, ball, sportchi, zarba va boshqalar).
- 3. Iqtisodiyot.** O'qituvchi keyingi bosqichda asta-sekin yangilarini qo'shib takrorlaydigan elementar so'z va iboralar, masalan, iqtisodiy o'sish, yalpi mahsulot, davlat byudjeti va boshqalar).
- 4. Madaniyat yangiliklari.**
- 5. Siyosat** (Euronews kanalidan yangiliklar videosini taqdim etamiz)
- 6. Nima o'yini? Qaerda qachon?** (talabalar nutq oqimini hal qilib bo'lgach, ularni ona tilida to'g'ri javob variantini shakllantirishga taklif qiling, so'ngra o'quvchilardan biri uni rus tilida aytadi. Shundan so'ng siz to'g'ri javobni tinglashingiz va uni solishtirishingiz mumkin. sizniki bilan).

7. Filmdan parcha.

Portfeldagi videolar soni haftalar soniga to'g'ri keladi. Har hafta turli mavzularda bir nechta videolar ishlab chiqiladi. Agar birinchi haftada bu sport va siyosat bo'lsa, ikkinchisida Madaniyat va iqtisodiyot bo'lishi mumkin.

Qoida tariqasida, har bir hikoya taxminan 20 daqiqa ish vaqtini oladi. Har safar saRKIangan vaqt kamayadi.

Til malakasining A2 va B1 darajalarida biz tirnoqlarni ulashni va rasmning tavsifini taklif qilamiz. Iqtiboslar bilan ishlashda o'quvchilardan bayonotni diqqat bilan o'qib chiqishlarini va so'ng o'z fikrlarini bildirishlarini so'raymiz. Va biz rasmlarning tavsifini qandaydir printsipga, masalan, san'at asarlari (Uyg'onish davri, O'rta asrlar, zamonaviy san'at) bilan izchil tanishishga bo'ysunishni tavsiya qilamiz. Shunday qilib, til o'rganishning madaniy jihatidan foydalanish va o'quvchilarni rus tilini bilish orqali jahon madaniyati bilan tanishtirish imkonini beradi. Nutq ko'nikmalarini rivojlantirish uchun juda samarali faoliyat - bu intervyular bilan ishlash ("Oq studiya", "Posnerga tashrif buyurish" va boshqalar).

Talabaning fikrlarini shakllantirishdagi qiyinchiliklarni o'tilgan materialni sinxron tarjima qilish orqali hal qilish mumkin - nafaqat matnli, balki to'g'ridan-to'g'ri ishlab chiqilgan mashqlar.

O'rganish darajasiga mos keladigan mashq, matn yoki dialog o'qituvchi tomonidan o'quvchilarning ona tilida o'qiladi va ular tomonidan rus tiliga tarjima qilinadi (agar kerak bo'lsa, rus tilidan ona tiliga teskari tarjima qilinishi mumkin). Barcha xatolar o'qituvchi tomonidan tuzatiladi va talabalarga takrorlanadi. Turli leksik birliklar, grammatik shakllar va boshqalarning takror-takror takrorlanishi ularning esda qolishiga va faol nutqda qo'llanilishiga olib keladi.

Til o'rganishning yana bir samarali yo'nalishi nutq oqimini semantik bo'limlarga bo'lish qobiliyatini rivojlantiradigan tinglash bo'lib, unda soddalashtirilgan (o'quv) audio kliplardan foydalanmaslik kerak, aksincha, "ko'cha" effektini yaratish va ish uchun jonli ruscha nutqni taklif qiling. Albatta, siz tilni o'rganish darajasiga mos keladigan audio klipni tanlashingiz kerak. Shuni ta'kidlashni istardikki, video ustida ishlash eshitilgan narsani tarjima qilishni emas, balki, birinchi navbatda, og'zaki matnni takrorlashni o'z ichiga oladi.

Shunday qilib, rus tilini chet tili sifatida til muhitidan tashqarida o'qitish bo'yicha tajribamiz o'quv jarayonini jonli, qiziqarli va eng muhimi, samarali qiladigan ba'zi strategiyalarni ochib berdi. Doimiy ravishda qurilgan material ta'minoti tizimi ijobiy natijaga olib keladi. Hozirgi sharoitda, til muhitidan tashqarida, asosiy tillar qatoridan ajralgan holda, biz tinglash va gapirishni o'qish va yozish bilan birga rus tilini xorijiy til

sifatida o'zlashtirish jarayoniga hissa qo'shadigan ustuvor yo'nalishlar deb hisoblaymiz.

ADABIYOT:

1. Kasyuk. N. S. Sviridovich M. V. Filologiya talabalariga RKI o'qitishda tarjimaning o'rni haqida. Karpov ilmiy o'qishlari: to'plam. ilmiy Art. jild. 5: 14:00 1-qism. Minsk. 2011 yil.
2. D. Liu. Xitoyda RKI o'qitishning yangi jihati sifatida tarjima qilish. Volgograd davlat universiteti yangiliklari. 2018.
3. Meshkov. O. D. Mutaxassislik bo'yicha xorijiy matnni tushunishni o'rgatishning tarjima qilingan va tarjima qilinmagan usullari haqida / O. D. Meshkov // Tilshunoslik va chet tillarini o'qitish metodikasi. M. 1976 yil.
4. Gizdulin, E. va Nuridinov, Z. (2023). RUS TILINI CHET TILI O'QITISHDA ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI. Zamonaviy fanlarda pedagogik texnologiyalarning rivojlanishi, 2(4), 120-122.